‘Ik ben een zoekend mens, een eeuwige twijfelaar’

Tekst: Anton de Wit
Beeld: VRT/Fred Debrock

'Ik ben iemand die ontheemd is'

Ze is moeder, succesvol schrijfster, filosofe met een internationale loopbaan. Maar voor Alicja Gescinska is dat geen reden voor zelfgenoegzaamheid. "Ik ben constant ontevreden over mezelf. Het tegendeel, steeds maar tevreden zijn, is volstrekte waanzin."

Wie is Alicja Gescinska? Aan het begin van haar filosofische interviewprogramma *Wanderlust*, uitgezonden op de Vlaamse zender Canvas, laat zij haar interviewkandidaten zichzelf voorstellen, in close-up recht in de camera kijkend. Het levert zoekende, vaak ongemakkelijke antwoorden op, een passend begin van de mooie, kwetsbare portretten die *Wanderlust* schetst.
Zelf voelt Gescinska zich niet minder ongemakkelijk met de vraag. "Het lijkt zo eenvoudig, we stellen onszelf zo vaak voor aan andere mensen. Toch is het misschien wel de moeilijkste vraag die er is", zegt zij verontschuldigend. "Voor alle duidelijkheid: we tonen dat in *Wanderlust* aan het begin van de aflevering, maar we filmen het pas aan het einde van het interview. Dan heb ik al twee dagen met die mensen opgetrokken, ze uitgebreid gesproken, en dat kleurt natuurlijk de antwoorden. Ik hoop dan dat ze niet terugvallen op de mededeling welk werk ze doen, maar dat ze iets persoonlijkers over zichzelf durven vertellen. We zijn allemaal kwetsbare mensen, we worden vaak door al te simpele categorieën gedefinieerd."

Heimwee

De simpele categorieën, toch maar. 'Pools-Belgisch' om te beginnen. "Ik ben iemand die ontheemd is", zegt Gescinska daarover. "Ik was zeven jaar toen mijn ouders verhuisden van Polen naar België. Nog voor ik mijn identiteit goed en wel had gedefinieerd, werd ik al geconfronteerd met vragen als: Wie ben je? Wat kom je hier eigenlijk doen? Ga je nog terug? Op school moest ik steeds mijn naam komen spellen voor in de klas, ik moest vertellen waar ik vandaan kwam. Iedereen komt toch ergens vandaan, dacht ik dan, waarom moet uitgerekend ik het dan komen uitleggen? Ik weet wel dat er geen kwade wil achter zat bij de andere kinderen of de leerkrachten. Maar het had wel als gevolg dat ik als kind sterk het gevoel had: ik hoor hier niet thuis.
Ik ontwikkelde al snel een heimwee naar Polen. Ik verlangde naar een gemeenschap waarin ik gewoon thuishoorde en niet de vreemde eend was. Ik wilde graag terug. Zeven jaar later zijn we ook tijdelijk teruggegaan, toen ik veertien was. Maar eenmaal terug in Polen, was ik weer een buitenstaander. Weer vroegen de kinderen: Wat kom je hier doen? Wanneer ga je weer terug? Daar was ik een westerling, iets wat zich blijkbaar toch toonde in mijn kledingkeuze, mijn muzieksmaak enzovoort. Ik was in hun beleving geen 'echte' Pool. Bij mij riep dat de vraag op: ik geen echte Belg, geen echte Pool, wie ben ik dan wel?
Ik heb ook drie jaar in Amerika gewoond en gewerkt. Ik dacht: misschien wordt het hier allemaal helderder, aan de andere kant van de oceaan. Maar hoewel ik er met plezier gewoond heb, begon ik in de VS Europa te missen. Zo gaat het steeds. Ik kan nooit meer helemaal samenvallen met een plek.
Ben ik in Polen mis ik België, in België mis ik Polen. Het gaat soms zo ver, dat ik Polen zelfs mis wanneer ik in Polen ben. Wat precies? Geuren, smaken, kleuren. Juist in de wintermaanden mis ik Polen. Beginnend bij Allerheiligen en Allerzielen, dan de advent en kerstperiode. Hier in België wordt er met Allerzielen op z'n best een bloemetje gelegd bij een graf, en daarna drinken de mensen koffie en klagen ze dat het zo koud is. Maar in Polen komen kerkhoven tot leven. Met massa's kaarsen op de graven, gezelligheid. De lichtste en warmste plek in de stad is op dat moment het kerkhof. Dat is zo mooi om te zien, hoe men daar omgaat met de doden."

Geloof

Dat brengt ons bij de volgende categorie: de godsdienst. Gevormd als zij is door twee landen die zo vervlochten zijn met het rooms-katholicisme, moet ze daar meer van meegekregen hebben dan alleen de gloed van Allerzielen. Gescinska aarzelt. "Ik heb al lang geleden besloten mezelf niet te definiëren in religieuze ↪

termen. Als men mij vraagt waarin ik geloof, luidt mijn standaardantwoord: ik geloof in de goedheid van de mens. Ben ik gelovig, ongelovig, katholiek, atheïst? Daar wil ik geen antwoord op geven. Niet omdat ik er nu zo'n groot geheim van wil maken. Maar dingen zijn niet zo helder voor mij als de categorieën doen vermoeden. Dus wat ik ook zou antwoorden, ik zou me er niet comfortabel bij voelen. Daarbij vind ik het antwoord ook niet zo relevant. Ik zou niet als 'katholieke filosofe' of 'atheïstische schrijfster' gelezen willen worden. Er zijn auteurs die zich daar wel prettig bij voelen. Maar ik vind dat heel beperkend voor mijn denken. Ik wil constant ontrouw kunnen zijn aan een denkkader. Ik wil niet horen: dat kun je niet zeggen als katholiek of atheïst of wat dan ook. Als ik het kan denken, wil ik het kunnen denken zonder dat iemand voor mij gaat uitmaken of dat wel past bij mijn traditie."
In de keuze van haar interviewkandidaten voor *Wanderlust* schemert bovendien een brede belangstelling voor verschillende tradities door. Zo portretteerde ze onder meer de islamitische journaliste Anisa Mehdi, de uitgesproken conservatieve filosoof Roger Scruton, de atheïstische neurowetenschapper Raymond Tallis en de benedictijner monnik Laurence Freeman. "Ik bewonder ze inderdaad allemaal, wat niet wil zeggen dat ik het altijd met hen eens ben. Ik heb altijd belangstelling voor het standpunt van andere mensen, hoe zij de wereld zien en waarom. Ook als ik er zelf anders tegenaan kijk. Heel bepalend is voor mij de gedachte: de ander kan gelijk hebben, misschien zit ik wel fout. Ik hoef niet de scheidsrechter te zijn die bepaalt wie er gelijk heeft."

Eén stuk wanhoop

De categorieën die haar werk haar geven: behalve presentator van een televisieprogramma is zij vooral filosofe en schrijfster. "Ik schrijf omdat het voor mij een manier van leven is. Ik voel een onrust in mij, en schrijven brengt rust in mijn hoofd. Ik ben dankbaar dat er uitgeverijen zijn die mijn schrijfsels willen publiceren. Maar bepaalt het wie ik ben? Toen mijn roman *Een soort van liefde* net uit was, werd ik geïnterviewd op de radio. Ik luisterde naar de introductietekst die de presentator over mij uitsprak, en ik herkende mij er totaal niet in. Terwijl het volledig juist was wat hij zei. Maar ik identificeer me niet met mijn loopbaan. Als ik mijn eigen cv lees denk ik vaak: gaat dat over mij? Het lijkt over iemand anders te gaan. Ik zie mij niet als iemand die dat allemaal heeft gedaan. Veel mensen denken dat ik het allemaal zo prachtig voor elkaar heb. Terwijl, als ik naar mijn eigen leven kijk denk ik: hoe kunnen mensen dat toch denken? Ik ben vaak één stuk wanhoop, ik twijfel over al mijn beslissingen. Mijn loopbaan is helemaal geen geplaveide weg die ik zachtjes en zelfverzekerd bewandel. Het is een steile kronkelweg bergop, waar ik als Sisyphus een rotsblok tegenop duw. Ik verlang eigenlijk vooral naar rust en harmonie."
Een opmerkelijke uitspraak van een filosofe die haar lezers steeds aanspoort méér uit zichzelf te halen en niet te snel tevreden te zijn met zichzelf. "Maar daarmee bedoel ik niet, dat je steeds maar meer moet willen in materiële zin, meer verdienen, meer volgers krijgen op Facebook en Instagram. Daar gaat het niet om. Ik stel mezelf de vraag: wat betekent het om een goed mens te zijn? Dat hangt niet af van succes of welvaart of bijzondere talenten. Je kunt als heel gemiddeld mens toch boven de middelmaat uitstijgen. Al is het maar door een gemiddeld mens te zijn die glimlacht, in plaats van iemand die dat niet doet. Wie je ook bent, en wat je ook kunt of niet kunt, je kunt altijd het beste uit jezelf halen. Daar gaat het om."

Tekortschieten

"Zo vaak hoor je mensen zeggen: wees tevreden, accepteer jezelf zoals je bent. Ik snap daar niets van. Ik wil mensen geen complexen aanpraten hoor, en zeggen dat ze vreselijk ontevreden moeten zijn over zichzelf. Maar steeds maar tevreden zijn over jezelf, dat is volstrekte waanzin. Het is arrogantie ten top om te denken: ik volsta, ik ben nu eenmaal zo, ik ben mijn medemens niets verschuldigd. Ik kán niet zo denken."
Is Gescinska zelf vaak ontevreden over zichzelf? "Constant", reageert ze zonder aarzelen. "Constant. Ik denk constant dat ik in dingen tekortgeschoten ben, en dat ik beter kan. Ik wil dat niemand aanbevelen, die toestand. Want ik slaap niet altijd goed 's nachts. Maar het werkt voor mij wel als motor. Om het de volgende keer beter te doen. Om morgen meer geduld in mezelf te vinden." Is dat perfectionisme? Welnee, zegt Gescinska. "Ik verwacht niet van mezelf dat ik perfect ben, ik ben er allang aan uit dat ik verre van perfect ben." Wat dan? De eigentijdse kwaal van *'the fear of missing out'*? Evenmin. "Ik lijd eerder aan *'the joy of missing out'*. Ik heb totaal niet de angst dat ik iets mis of dat ik nog allerlei dingen moet doen – naar concerten gaan, verre reizen maken. Ik kan me volkomen gelukkig voelen met gewoon thuis te zitten,

Paspoort

Alicja Gescinska (Warschau, 1981) is schrijfster en filosofe.

- Studeerde moraalwetenschappen aan de Universiteit Gent en promoveerde daar tot doctor in de filosofie op een proefschrift over vrijheid in het denken van Max Scheler en Karol Wojtyla (paus Johannes Paulus II).
- Een gepopulariseerde versie van haar masterscriptie werd in 2011 uitgegeven als *De verovering van de vrijheid. Van luie mensen, de dingen die voorbij gaan* (Lemniscaat, 220 blz., € 19,95).
- Werkte van 2013-2014 als onderzoekster aan Princeton University en van 2014-2016 als docente politieke wetenschappen aan Amherst College in de Verenigde Staten.
- Begin 2016 verscheen haar eerste roman *Een soort van liefde* (De Bezige Bij, 240 blz., € 18,90).
- Augustus 2016: publicatie filosofisch essay *Allmensch. Van middelmaat tot meesterschap* (Academia Press, 48 blz., € 7,99)
- Najaar 2016 startte op de Vlaamse zender Canvas haar interviewserie *Wanderlust*.
- Woont met haar partner en drie kinderen in Lede, België.

bij mijn kinderen te zijn. Heel alledaagse dingen met een zekere rust en toewijding doen, daar word ik gelukkig van.
Onrust en harmonie hoeven elkaar niet per se uit te sluiten. Ik voel me best gelukkig met veel dingen in mijn leven: mijn gezin, mijn thuis, mijn werk, mijn schrijven. Toch blijft die onrust bestaan, het besef dat ik verder moet leren, meer moet doen, dat ik mijn best moet blijven doen voor mijn partner en mijn kinderen, dat ik mijn tijd nuttig blijf besteden. Als ik mijn tijd verlummel, voel ik me daar schuldig om. Ik heb een wat té ontwikkeld schuldgevoel. Van luieren word ik doodongelukkig. Natuurlijk, iedereen heeft ontspanning nodig, maar het hangt er sterk van af wat ik dan doe. Als ik een dag op het strand zou gaan liggen, zou ik me schuldig voelen. Maar als ik een boswandeling maak of in de tuin met mijn kinderen speel, dan voel ik mij niet schuldig. Daar krijg ik energie van."

Zinvol leven

Moeder – dat is, last maar zeker niet least, een categorie die haar past. Op het moment dat dit gesprek plaatsvindt, is zij hoogzwanger van haar derde kindje. "Al bij mijn eerste zwangerschap zeiden mensen: nu moet je kiezen, je carrière of je moederschap. Je kunt niet goed zijn in beide. Onzin. Kinderen veranderen veel, maar in mijn geval hebben ze de moeilijke dingen makkelijk gemaakt en de makkelijke dingen moeilijk. Vroeger was het bijvoorbeeld makkelijker om een avondwandeling te maken wanneer ik er zin in had. Nu liggen er twee mannetjes boven te slapen, je kunt niet zomaar weg. Andersom: vroeg opstaan, aan de dag beginnen is makkelijker geworden. Luieren is geen optie meer. Er springen kinderen op je bed die zeggen: ik heb honger, en ik moet plassen, en jij moet opstaan. Dat doe ik, en dat doe ik met plezier. Voor ik kinderen kreeg heb ik zo vaak met de wekker gegooid, op *snooze* gedrukt, me afgevraagd: waarom zou ik opstaan? Ik vraag mij dat niet meer af, want dan heeft er een in z'n broek geplast. Ik weet waarom ik opsta.

> **Alicja Gescinska: 'Jezelf accepteren? Ik snap daar niets van'**

Ik ga niet zeggen dat ik de formule van een zinvol leven gevonden heb. Er blijven dingen moeilijk en pijnlijk. Maar ik kan mezelf geen negatieve spiraal van gedachten meer toestaan, geen zelfbeklag. Ik heb kinderen op de wereld gezet, ik moet er zijn. Ik kan gemakkelijk de stress of misère van de dag van me af zetten door te denken: ik moet zo mijn kinderen ophalen van school, en ik wil dat zij dan een glimlachende moeder aan de schoolpoort zien staan."

Eeuwige twijfelaar

Nog eens, aan het einde van het interview, de vraag: wie is Alicja Gescinska, voorbij alle simpele categorieën? Zij glimlacht, denkt even na, en antwoordt dan zelfverzekerd: "Ik ben een zoekend mens. Iemand die zoekt, wetende dat ik het nooit zal vinden. Ik ben een eeuwige twijfelaar. Ik beweer niet dat ik het licht gezien heb. Ik probeer met een bescheidenheid in het leven te staan, juist omdat ik weet dat het ultieme zich niet laat vinden, en misschien ook onzichtbaar is. En ik probeer mij open te stellen voor mijn medemens. Want ik weet dat ik alles wat ik bereikt heb in het leven, aan hem te danken heb."